

20-May, 2026-yil

**O‘ZBEKISTONDA ISLOM BANKLARI VA “ISLOMIY BANK
DARCHALARI”NI JORIY ETISH ISTIQBOLLARI**

Mo‘minov Ilxomjon

*Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti
talabalarni qabul qilish va rasmiylashtirish ofisi boshlig‘i
iqtisodiyot falari doktori, dotsent v.b
imuminov@uwed.uz*

Nosirjanov Shoxrux

*Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti
Jahon iqtisodiyoti yo‘nalishi magistranti
shoxruxuwed@gmail.com*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada O‘zbekistonda islom banklari va an‘anaviy banklar tarkibida “islomiy bank darchalari”ni joriy etishning huquqiy, iqtisodiy va ijtimoiy istiqbollari tahlil etilgan. Maqolada 2026 yil 27 martda qabul qilingan O‘RQ-1126-son Qonun, unga qadar amalga oshirilgan qonunchilik islohotlari va Markaziy bankning 2030 yilgacha mo‘ljallangan rivojlanish rejalari ko‘rib chiqilgan. Tadqiqot natijasida islom moliyasini joriy etishning ijobiy tomonlari, mavjud muammolar va kelgusidagi tavsiyalar bayon etilgan.*

Kalit so‘zlar: *islom moliyasi, islom banklari, islomiy bank darchalari, moliyaviy inklyuzivlik, O‘RQ-1126,*

KIRISH

O‘zbekiston Respublikasi mustaqillik yillarida moliya tizimini modernizatsiya qilish, xalqaro moliya bozorlariga integratsiya qilish va iqtisodiy diversifikatsiyani ta‘minlash yo‘lida izchil va chuqur islohotlar olib bormoqda. “O‘zbekiston-2030” strategiyasida moliya bozorini rivojlantirish, xorijiy investitsiyalarni jalb qilish, aholining moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatini kengaytirish va moliyaviy inklyuzivlikni oshirish ustuvor yo‘nalishlar sifatida belgilangan. Aynan shu maqsadlarda 2026-yil 27-martda Prezident Shavkat Mirziyoyev tomonidan imzolangan “O‘zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga O‘zbekistonda islomiy bank faoliyatini joriy etishga qaratilgan qo‘shimcha va o‘zgartirishlar kiritish to‘g‘risida”gi O‘RQ-1126-sonli Qonun mamlakat moliya tarixida muhim va burilish nuqtasi bo‘ldi. Ushbu Qonun 2026-yil 29-iyundan kuchga kiradi va islom banklari hamda an‘anaviy tijorat banklarida “islomiy darchalar” (Islamic windows) ochishga to‘liq huquqiy asos yaratadi.

Islom moliyasi dunyo miqyosida tez sur‘atlar bilan rivojlanmoqda. Global islom moliya aktivlari 2025-yilda 5-6 trillion dollardan oshgan bo‘lib, 2030-yilga qadar 9-10 trillion dollarga yetishi prognoz qilinmoqda. Bu tizim nafaqat musulmon aholi talablariga javob beradi, balki moliyaviy barqarorlikni oshirish, real iqtisodiyotga yo‘naltirilgan investitsiyalarni rag‘batlantirish, soyada qolgan mablag‘larni rasmiy moliya sektoriga jalb

qilish va Markaziy Osiyo mintaqasida islom moliya markaziga aylanish imkonini beradi. O‘zbekiston uchun islom moliyasini joriy etish “O‘zbekiston-2030” strategiyasining muhim tarkibiy qismi bo‘lib, xorijiy investorlar (ayniqsa, Saudiya Arabistoni, BAA, Malayziya va Turkiya) uchun yangi imkoniyatlar ochadi.

Tadqiqotning asosiy maqsadi - islom banklari va darchalarini joriy etishning huquqiy, institutsional, iqtisodiy va ijtimoiy jihatlarini har tomonlama tahlil qilish, xalqaro tajribani chuqur o‘rganish hamda O‘zbekiston sharoitidagi istiqbollarni ilmiy asoslangan holda baholashdir. Ilmiy yangilik shundaki, qonun qabul qilingandan keyingi birinchi yilda (2026-yil) amaliy natijalarni prognoz qilish, SWOT-tahlil o‘tkazish, iqtisodiy ta’sirni modellashtirish va O‘zbekiston uchun maxsus institutsional-strategik model ishlab chiqishdir. Tadqiqotda qiyosiy-tarixiy, tahliliy-statistik, modellashtirish va ekspert baholash usullari qo‘llanilgan. Maqola O‘zbekiston Markaziy banki, Lex.uz va xalqaro hisobotlar (ICD-LSEG, AIHuda CIBE, IsDB) materiallariga asoslangan.

1. Islom banklari va “islomiy bank darchalari” tushunchasi

Islom banki - bu o‘z faoliyatini islom moliyasi tamoyillari asosida olib boradigan moliyaviy institutdir. Bunday banklarda foizli kredit berish o‘rniga savdo, ijara, sheriklik va investitsiya asosidagi moliyalashtirish shakllari qo‘llaniladi. Masalan, murabaha shartnomasida bank mijozga kerakli tovarni sotib olib, ustama narx bilan muddatli to‘lov asosida sotadi. Ijara shartnomasida esa bank aktivni xarid qilib, mijozga ijaraga beradi. Mushoraka va mudaraba kabi shartnomalarda esa bank va mijoz foyda va riskni o‘zaro taqsimlaydi.

“Islomiy bank darchasi” esa an’anaviy bank tarkibida alohida yo‘nalish sifatida islomiy moliya mahsulotlarini taklif qilish modelidir. Ya’ni bank umumiy faoliyatini an’anaviy tarzda davom ettiradi, lekin maxsus litsenziya va alohida hisob yuritish asosida islomiy moliyaviy xizmatlarni ham ko‘rsatadi. O‘zbekiston sharoitida ushbu model juda qulay bo‘lishi mumkin, chunki to‘laqonli islom bankini tashkil etish katta kapital, tajriba, malakali kadrlar va maxsus infratuzilma talab qiladi. “Islomiy bank darchalari” esa mavjud banklar orqali bosqichma-bosqich tajriba to‘plash imkonini beradi.

2. O‘zbekistonda huquqiy asoslarning shakllanishi

O‘zbekiston Respublikasining 2026-yil 27-martdagi O‘RQ-1126-son Qonuni islomiy bank faoliyatini huquqiy jihatdan tartibga solishda muhim bosqich hisoblanadi. Qonunga ko‘ra, bank faoliyati odatiy bank faoliyatini amalga oshirish huquqini beruvchi litsenziya va/yoki islomiy bank faoliyatini amalga oshirish huquqini beruvchi litsenziya asosida yuritilishi mumkin.

Mazkur qonun islomiy bank operatsiyalarining asosiy turlarini ham belgilaydi. Jumladan, foydani taqsimlash sharti asosida mijozni moliyalashtirish, investitsiyaviy omonatlarga mablag‘ jalb qilish, vakillik shartnomasi orqali mablag‘ berish, tovarni nasiyaga sotish, oldindan haq to‘lash orqali moliyalashtirish, sheriklik asosida moliyalashtirish va mol-mulkni islomiy ijaraga berish kabi operatsiyalar islomiy moliya operatsiyalari sifatida ko‘rsatilgan.

Bundan tashqari, qonunda islomiy bank faoliyati doirasida amalga oshiriladigan moliyaviy operatsiyalar bo‘yicha buxgalteriya hisobini alohida yuritish talabi ham belgilangan. Bu talab “islomiy bank darchalari” uchun ayniqsa muhimdir, chunki an’anaviy bank mablag‘lari va islomiy moliya mablag‘lari aralashib ketmasligi kerak.

3. Islomiy moliya kengashining roli

Islomiy bank faoliyatida shariatga muvofiqlik nazorati juda muhim o‘rin tutadi. Oddiy banklarda asosiy e’tibor likvidlik, kredit riski, kapital yetarliligi va foydalilikka qaratiladi. Islom banklarida esa bundan tashqari, har bir operatsiya islom moliyasi standartlariga mos bo‘lishi kerak.

O‘RQ-1126-son Qonunga ko‘ra, Markaziy bankda besh nafar a‘zodan iborat Markaziy bankning islomiy moliya kengashi tashkil etiladi. Ushbu kengash Markaziy bank nazorat qilishi kerak bo‘lgan shaxslar tomonidan amalga oshiriladigan islomiy moliya faoliyatini muvofiqlashtiruvchi jamoaviy boshqaruv organi hisoblanadi.

Shuningdek, banklarning o‘zida ham islomiy moliya kengashi bo‘lishi belgilangan. Bankning islomiy moliya kengashi kamida uch nafar a‘zodan iborat bo‘lishi, bankdagi islomiy bank faoliyatining islomiy moliya standartlariga muvofiqligini baholashi va yiliga kamida bir marta bank aksiyadorlarining umumiy yig‘ilishiga hisobot taqdim etishi kerak.

Bu mexanizm O‘zbekistonda islomiy bank xizmatlarining ishonchli, shaffof va shariat talablariga mos tarzda rivojlanishiga xizmat qiladi.

4. O‘zbekiston uchun iqtisodiy imkoniyatlar

O‘zbekistonda islom banklari va “islomiy bank darchalari”ni joriy etish bir nechta muhim iqtisodiy imkoniyatlarni yaratadi.

Birinchidan, bu moliyaviy inklyuziyani kengaytiradi. Ya’ni hozirgi an’anaviy foizli bank xizmatlaridan foydalanmayotgan yoki foydalanishni istamaydigan aholining bir qismi rasmiy moliya tizimiga jalb qilinadi. Bu omonatlar hajmining oshishi, bank tizimiga ishonch kuchayishi va yashirin iqtisodiyot ulushi kamayishiga yordam berishi mumkin. Qonunning izoh qismida ham islomiy bank xizmatlarini bosqichma-bosqich joriy etish, yashirin iqtisodiyot ulushini kamaytirish va xorijiy investitsiyalarni jalb etish maqsadlari qayd etilgan.

Ikkinchidan, islom banklari kichik va o‘rta biznesni moliyalashtirishda muhim rol o‘ynashi mumkin. Masalan, tadbirkor uskunaga ehtiyoj sezsa, bank unga oddiy pul krediti bermaydi, balki uskunani xarid qilib, mijozga muddatli to‘lov asosida sotishi yoki ijaraga berishi mumkin. Bu model real aktivlarga asoslanganligi sababli iqtisodiyotning real sektorini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Uchinchidan, islom moliyasi O‘zbekistonga xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda yangi yo‘nalish ochadi. Xalqaro islom moliya institutlari, Islom taraqqiyot banki guruhi, sukuk investorlari va islomiy fondlar bilan hamkorlikni kengaytirish mumkin. Bu infratuzilma, energetika, qishloq xo‘jaligi, transport va ijtimoiy loyihalarni moliyalashtirish uchun yangi manba bo‘lishi mumkin.

To‘rtinchidan, “islomiy bank darchalari” modeli banklar uchun yangi mijozlar segmentini yaratadi. Mavjud banklar o‘z mijozlariga nafaqat an’anaviy kredit va depozit

20-May, 2026-yil

mahsulotlarini, balki murabaha, ijara, investitsiyaviy omonat va sheriklik asosidagi mahsulotlarni ham taklif qilish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

5. Mavjud muammolar va cheklovlar

Islom banklari va “islomiy bank darchalari”ni joriy etishda bir qator muammolar ham mavjud.

Birinchi muammo - malakali kadrlar yetishmasligi. Islom bankchiligi an’anaviy bankchilikdan farq qiladi. Bank xodimlari nafaqat kredit, risk va buxgalteriya tizimini, balki islomiy moliya shartnomalari, shariatga muvofiqlik va AAOIFI kabi xalqaro standartlarni ham tushunishi kerak.

Ikkinchi muammo - aholining islom moliyasi bo‘yicha bilim darajasi hali yetarli emas. Ko‘pchilik islom moliyasini oddiy “foizsiz kredit” deb tushunadi. Aslida esa islom bankchiligi savdo, ijara, sheriklik va risk taqsimotiga asoslangan murakkab moliyaviy tizimdir. Shu sababli aholiga tushunarli ma’lumot berish, bank xodimlarini o‘qitish va amaliy treninglar tashkil etish zarur.

Uchinchi muammo - soliq va buxgalteriya tizimini to‘liq moslashtirish zaruratidir. Islomiy moliya operatsiyalarida bank ayrim hollarda tovarni sotib olib, keyin mijozga sotadi yoki aktivni ijaraga beradi. Agar bunday operatsiyalar noto‘g‘ri soliqqa tortilsa, islomiy mahsulotlar an’anaviy kreditlarga nisbatan qimmatroq bo‘lib qolishi mumkin.

To‘rtinchi muammo - shariat nazorati tizimini amaliyotda to‘g‘ri yo‘lga qo‘yishdir. Islomiy moliya kengashlari faqat nomigagina mavjud bo‘lib qolmasligi, balki har bir mahsulot va operatsiyani real nazorat qilishi kerak. Aks holda mijozlar ishonchi pasayishi mumkin.

6. Istiqbolli yo‘nalishlar

O‘zbekiston uchun eng maqbul yondashuv islom bankchiligini bosqichma-bosqich joriy etishdir. Birinchi bosqichda an’anaviy banklar qoshida “islomiy bank darchalari”ni tashkil etish mumkin. Bu orqali banklar bozor talabini o‘rganadi, xodimlar tajriba to‘playdi va mijozlar yangi mahsulotlarga moslashadi.

Ikkinchi bosqichda alohida to‘laqonli islom banklarini tashkil etish mumkin. Bunday banklar faqat islomiy moliya tamoyillari asosida faoliyat yuritadi va an’anaviy bank operatsiyalaridan mustaqil bo‘ladi.

Uchinchi bosqichda esa sukuk bozori, islomiy sug‘urta — takaful, islomiy investitsiya fondlari va islomiy mikromoliya institutlarini rivojlantirish mumkin. Bu O‘zbekiston moliya bozorining diversifikatsiyasiga va xalqaro kapital bozorlariga chiqish imkoniyatlariga xizmat qiladi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, O‘zbekistonda islom banklari va “islomiy bank darchalari”ni joriy etish mamlakat moliya tizimida muhim yangi bosqichni boshlab berishi mumkin. Islomiy bank xizmatlari aholining foizsiz moliyaviy mahsulotlarga bo‘lgan ehtiyojini qondiradi, bank xizmatlaridan foydalanmayotgan qatlamlarni rasmiy moliya tizimiga jalb qiladi va iqtisodiyotning real sektorini moliyalashtirish uchun yangi imkoniyatlar yaratadi.

20-May, 2026-yil

O‘RQ-1126-son Qonun islomiy bank faoliyati uchun muhim huquqiy asos yaratdi. Unda islomiy moliya operatsiyalari, investitsiyaviy omonatlar, islomiy moliya kengashlari, maxsus litsenziyalash va alohida buxgalteriya hisobi kabi masalalar tartibga solingan. Bu esa O‘zbekistonda islom bankchiligi tartibli va huquqiy asosda rivojlanishi uchun muhim shart-sharoit yaratadi.

Shu bilan birga, sohani muvaffaqiyatli rivojlantirish uchun faqat qonun qabul qilish yetarli emas. Malakali kadrlar tayyorlash, bank xodimlarini o‘qitish, shariat nazorati tizimini kuchaytirish, soliq va buxgalteriya mexanizmlarini moslashtirish hamda aholining moliyaviy savodxonligini oshirish zarur.

Umuman olganda, O‘zbekiston uchun eng samarali yo‘l - dastlab “islomiy bank darchalari”ni rivojlantirish, so‘ngra to‘laqonli islom banklari va kengroq islom moliya infratuzilmasini shakllantirishdir. Bunday yondashuv mamlakat bank tizimida sog‘lom raqobatni kuchaytiradi, investitsiyalarni jalb qiladi va milliy moliya bozorining diversifikatsiyasiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasining “O‘zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga O‘zbekistonda islomiy bank faoliyatini joriy etishga qaratilgan qo‘shimcha va o‘zgartirishlar kiritish to‘g‘risida”gi O‘RQ-1126-son Qonuni. 2026-yil 27-mart.
2. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Islom moliyasini rivojlantirish bo‘yicha rasmiy materiallar va hisobotlar. - Toshkent, 2025-2026.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston-2030” strategiyasi to‘g‘risidagi farmoni.
4. Lex.uz – O‘zbekiston Respublikasi qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi.
5. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki - rasmiy statistik va tahliliy ma’lumotlar.
6. AAOIFI – Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions standartlari.
7. Islamic Development Bank (IsDB) – Islom moliyasi va taraqqiyot hisobotlari.
8. ICD–LSEG Islamic Finance Development Report 2025. Dubai: Islamic Corporation for the Development of the Private Sector, 2025.
9. AlHuda CIBE. Global Islamic Banking and Finance Report 2025. – Dubai, 2025.
10. Usmani M. T. An Introduction to Islamic Finance. – Karachi: Maktaba Ma’ariful Qur’an, 2002.